

woensdag

08.06.16

Vive le Boléro

—

vrijdag

10.06.16

Concertgebouw

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Vive le Boléro

Les Ballets Russes

Dansen op Ravels *Boléro* is bewegen op een weefsel van herinnering en overlevering. De aanzet situeert zich in 1928, toen danseres Ida Rubinstein muziek bestelde bij Maurice Ravel voor haar eigen, pas opgerichte gezelschap. De twee hoorden tot het netwerk van Les Ballets Russes, de Russische beeldenstormers onder leiding van de flamboyante Serge Diaghilev. Die zette vanaf 1909 in Parijs en Europa de verstarde, romantische ballettraditie op zijn kop, en verzamelde in dat proces vernieuwende kunstenaars om zich heen – onder andere Picasso, Kees van Dongen, Jean Cocteau, Claude Debussy, Igor Stravinsky, en ja, ook Maurice Ravel. Ida Rubinstein van haar kant danste tussen 1909 en 1911 voor Les Ballets Russes in *Cléopatra* en *Shéhérazade* (samen met Vaslav Nijinsky), twee werken van de toenmalige sterchoreograaf van het gezelschap, Michael Fokine. Geen toeval dat Rubinstein twee iconische femmes fatales neerzette want ze stond bekend om haar sensuele, magnetiserende podiumprésence. Het was een rol die ze al in Rusland cultiveerde, toen ze bij dezelfde Fokine de solo *Salomé* bestelde, naar het theaterstuk van Oscar Wilde. In die solo legde ze één voor één zeven sluiers af tot ze zo goed als naakt op het podium stond. Een krachtig njet van de keizerlijke censuur was het gevolg, maar het leverde haar wel een uitnodiging op om te dansen voor Les Ballets Russes.

Boléro

Voor de choreografie van *Boléro* vroeg Rubinstein een andere ex-Ballets Russes-danseres en choreografe, Bronislava Nijinska, zus van Vaslav Nijinsky. Zij was in 1928 de artistiek leidster van Rubinsteins nieuwe gezelschap. Nijinska zette voluit

in op de erotische aantrekkingskracht van Rubinstein – die natuurlijk de hoofdrol danste. Ze verplaatste het crescendo van Ravels muziek naar een *posada* waar het mannelijk cliënteel wordt opgezweept door de vurige oerdans van een zigeunervrouw op een tafel. Hun geroep, geruzie, en provocaties accentueerden de muziek. Het slotpunt van die eerste *Boléro*-choreografie was – in zuivere Nijinska-stijl – een offer, met de mannen die Rubinstein hoog boven hun hoofden heffen, om haar op de laatste noten in een heftige beweging naar de vloer te laten zakken. Vuur, repetitieve trance, erotiek, een zweem van gevaar: ook die eerste *Boléro* was mijlenver verwijderd van het klassieke ballet. Ravel was intussen zijn eigen, musicologische, demonen aan het bestrijden. Hij was niet onverdeeld blij met alle aandacht die de *Boléro* van meet af aan kreeg en probeerde het belang ervan te relativeren. Voor hem was deze compositie geen kunst: het was hem puur om ‘een orkestraal experiment zonder muziek’ te doen, waarmee hij helderheid wilde verschaffen in de alsmar complexere symfonische orkestapparaten die zijn tijdgenoten nodig hadden voor hun composities. In een interview uit 1932 vertelde hij over zijn fascinatie voor het geluid van fabrieksmachines: stabiel en zonder de minste versnelling. Zo moest ook het ritme in de *Boléro* klinken, even machinaal. Eigenlijk had hij nog liefst het werk uitgevoerd gezien tegen de achtergrond van een fabriekshal, of met een ensemble van industriële instrumenten.

Meer versies

Terwijl de muziek in de loop van de decennia in allerlei contexten gebruikt en misbruikt werd, voegden choreografen uit allerlei dansachtergronden een eigen visie op de

eerste *Boléro*-choreografie en -muziek toe. Al in hetzelfde jaar 1928 creëerde de Amerikaanse Ruth Page – ook ooit lid van Les Ballets Russes – een eerste interpretatie: een eerder klassiek man/vrouw-duet in een kring van vrouwen. Enkele jaren volgden drie andere ex-dansers/choreografen uit de Ballets Russes-gelederen: Michael Fokine (1935), Anton Dolin (1940) en Serge Lifar (1941). Danshistorica Gabriele Brandstetter verwijst naar de minder bekende Duitse Dore Hoyer die vanaf 1938 drie interessante versies maakte. De laatste uit 1950 was een tollende derwish trance, waarbij volgens de annalen de danseres uit haar lichaam leek te treden. Critici zagen er – geheel in de tijdsgeest – een existentieel in-de-wereld geworpen-zijn in. Een *Boléro*-choreografie die decennialang de podia beheerste, ging op 10 januari 1961 in Brussel in première, in de Muntschouwburg. Maurice Béjart huldigde er zijn pas opgerichte Ballet van de XXe eeuw mee in, met Douchka Sifnios op de tafel. Later zou Béjart nog een versie maken voor een danser (Jorge Donn) omringd door vrouwen, nog later een versie met alleen mannen. Béjart ging voluit voor erotisch temperament over gender heen, in een bedwelmende choreografie van niet meer dan drie passen. Op internet-videokanalen is nog een indrukwekkende versie te zien uit 1975 met de toen 50-jarige Bolshoi-danseres Maya Plisetskaya. Zij verlegt doorheen het stuk het zwaartepunt van haar klassieke zwanenarmen naar voor ballet atypisch heupwerk en orgiastische overgave. Tijdens *Vive le Boléro* brengt Ballet Vlaanderen dit meesterwerk uit het 20e-eeuwse balletrepertoire op de planken. Naast de vele *Boléro*-versies voor ballet, onderwerpen vanaf de jaren 1990 hedendaagse choreografen de *Boléro* aan hun onderzoekende blik. Twee hedendaagse versies zijn tijdens *Vive le Boléro* in het Concertgebouw te zien, beide spelen met tijd

en herinnering. Boris Charmatz en Emmanuelle Huynh grijpen terug naar het tweede deel van *Trois Boléros* (1996) van de Franse choreografe Odile Duboc, waarin zij de oorspronkelijke vertolkers waren. In hun *boléro2* laten ze hun fysieke herinnering aan het duet van toen de vrije loop op een vertraagde muziekscore van Ravel. In het tweede deel dansen ze de oorspronkelijke choreografie van Duboc. Ook Raimund Hoghe rekt de tijd in zijn *Boléro Variations* (2007). Tegenover het machinaal geritmeerde crescendo van Ravel stelt hij een lang uitgesponnen reeks variaties en interpretaties vanuit de oorspronkelijke Spaanse bolerodans en -muziek. In zijn 2,5 uur durende versie creëert hij een rituele ruimte voor de specifieke fysiek van elke performer.

Lieve Dierckx

Boléro: dansen in de geluidsfabriek

Van zijn vader, een ingenieur die verschillende uitvindingen op zijn naam heeft staan, erfde Maurice Ravel een grote fascinatie voor de ordelijke regelmaat van machines en voor het samenspel van geluiden dat uit fabrieken en industriële werkplaatsen opsteeg. Lees maar hoe begeistert Ravel kon schrijven over zijn bezoek aan een gigantische ijzergieterij in het Ruhrgebied: 'Hoe kan ik jullie vertellen over deze gloeiende kathedralen en de wonderlijke symfonie van draaiende aandrijfriemen, fluittonen en waanzinnige hamerslagen die de bezoeker omgeven? Hoeveel muziek zit er niet in dit alles! Ik ben zeker van plan om hier iets mee te doen.'

Als er één compositie van Ravel is die een ijzervaste regelmaat en een onverstoorbare uniformiteit laat horen, dan is het wel de bekende

Boléro. Als luisteraar zit je een kwartier lang te luisteren naar een gigantische orkestmachine, die steeds meer onder stoom komt te staan. Naar het einde toe wordt de spanning zelfs zodanig opgedreven, dat het geheel op losse schroeven komt te staan en de catastrofe onafwendbaar wordt. Voor die spanningsopbouw heeft Ravel echter maar weinig middelen ter beschikking. Tempo, melodie, harmonie en ritme blijven immers in heel het stuk ongewijzigd. Wie bij wijze van spreken de eerste minuut van de *Boléro* heeft beluisterd, heeft eigenlijk het voornaamste al gehad. Door voortdurend hetzelfde melodisch en ritmisch patroon te hernemen, brengt Ravel een sterk gevoel van vervreemding teweeg bij de luisteraar. Want net in die domeinen waar de luisteraar gewoonlijk muzikale betekenissen zoekt – melodie, harmonie, ritme – valt nu niet veel te rapen. Als een lopende band waar tot

vervelens toe steeds hetzelfde product afrolt, zo klinken het starre ritmische patroon en de kronkelende melodie. Maar juist daardoor krijgen andere dimensies van de muziek de kans om op de voorgrond te treden. Bij elke volgende herneming van de melodie dikt Ravel de orkestratie wat aan, en laat hij het ritmische patroon iets penetranter klinken. Dit alles met de bedoeling om *Boléro* als een machine te laten klinken. Daarom eist Ravel van de dirigent een absoluut stabiel tempo, zonder vertragingen of versnellingen, of andere elementen die op een menselijke factor kunnen wijzen. Zo gaat alle aandacht onverbiddelijk naar het orkestrale crescendo, het enige domein waarop iets gebeurt in dit stuk.

Toen de danseres en choreografe Ida Rubinstein in de jaren 1920 balletmuziek bestelde bij Ravel, had ze wellicht iets anders voor ogen. Ze had hem namelijk eerst gevraagd om zes stukken uit de pianosuite *Iberia* (1905-08) van de Spaanse componist Isaac Albeniz te orkestreren. Maar problemen met copyright dreven Ravel in de richting van een nieuwe compositie, waarvoor hij inspiratie vond tijdens een vakantie in Zuid-Frankrijk. Tijdens een verloren moment tokkelde hij achteloos een melodietje op de piano, dat in zijn oor bleef hangen. Het thema van de *Boléro* was geboren. Het is een melodie die op zichzelf staat, als een gesloten cirkel, en waarmee je niet veel anders kan doen dan ze eindeloos te hernemen, in steeds wisselende instrumentale kleuren. Op 22 november 1928 liet de danscompagnie van Ida Rubinstein de *Boléro* in première gaan, in een choreografie van Bronislava Nijinska. Ravel zelf dirigeerde de eerste concertante uitvoering op 11 januari 1930, met het Lamoureux orkest. Ondanks Ravels relativering van dit werk – 'de grote

symfonieorkesten zullen het niet willen programmeren' – is dit het werk waarmee hij het meest bekendheid heeft verworven. Een van de meest fascinerende aspecten van de *Boléro*, is de manier waarop de zwoele, zuiderse melodieën en klankkleuren samengaan met het onbuigzame ritme dat als een keurslijf om de melodie heen zit. Melodie staat in de *Boléro* voor de menselijke inbreng, het ritme voor de onwrikbare regelmaat van de machine. De melodie van *Boléro* bestaat uit twee segmenten, twee met elkaar verwante melodieën, die net als het ritmische patroon continu herhaald worden. Het eerste segment staat in de toonaard do groot, en cirkelt ook voortdurend als een bezwerende toverformule rond de centrale toon do. In vergelijking daarmee ademt het tweede segment, dat er onmiddellijk op volgt, een veel zwoelere, zuiderse sfeer. Dat heeft te maken met de b-mollen (die de genoteerde toon met een halve toon verlagen) die men in de partituur ziet opduiken, en het geheel en exotische, blues-achtige kleur geven. Het meest in het oor springende element van de *Boléro* is ongetwijfeld het ritmische patroon dat van begin tot einde door de kleine trom – onderweg nog versterkt door andere instrumenten – gespeeld wordt. Met deze melodische en ritmische patronen bouwt Ravel in ongeveer vijftien minuten een kolossale spanningsboog op, door op drie vlakken een crescendo uit te componeren.

Ten eerste op het vlak van de instrumentatie: *Boléro* vangt aan in uiterste kwetsbaarheid, met slechts enkele instrumenten (kleine trom en lage strijkers voor het ritme, de eenzame dwarsfluit voor de melodie). Bij elke herhaling van de melodie voegt Ravel stelselmatig één of enkele instrumenten toe, zodat de orkestmachine steeds meer op volle toeren draait. Daardoor is er, ten tweede,

ook op het vlak van de klanksterkte sprake van een crescendo, ook al staat er geen enkel crescendo-teken in de partituur. Door bij elke herneming van de melodie een of enkele instrumenten toe te voegen, creëert Ravel een soort getrapt crescendo, alsof hij telkens een hefboom verstelt waarmee hij de orkestmachine iets krachtiger doet klinken. Ten slotte laat dit proces ook een crescendo van de klankkleur zien. De volgorde waarin Ravel de instrumenten en instrumentengroepen laat aantreden, vertoont immers een duidelijke logica. Eerst zijn de boventoonarme instrumenten en instrumentencombinaties aan zet; pas vanaf de tweede helft van het stuk zet Ravel volop in op zeer kleurrijke, boventoonrijke klankmassa's.

Met deze al bij al eenvoudige, maar uiterst werkzame ingrepen bouwt Ravel een reusachtige spanningsboog op, waardoor de compositie naar het einde toe onder grote druk komt te staan. De stomende orkestmachine draait daar op volle toeren, en de geaccumuleerde energie zoekt zich langs alle kanten een uitweg. De kunstgreep op het einde van de *Boléro*, waar Ravel het hele orkestapparaat bruusk een terts hoger transponeert, biedt weliswaar enig soelaas, al is dat van zeer korte duur. De tegenstelling tussen de melodie en de starre ritmiek is daar immers helemaal onhoudbaar geworden. In de laatste maten van de *Boléro* begeeft de melodie het en verstart de ritmische drive tot machteloze stilstand. Wat een kwartier lang met de precisie en zorgvuldigheid van een mathematische bewijsvoering was opgebouwd, valt in enkele seconden helemaal in puin. Menselijke melodieën en de machinale ritmes, of mens en machine: is er wel verzoening mogelijk?

Jan Christiaens

Ravel & Boléro

Ballet Vlaanderen & Sidi Larbi Cherkaoui

woensdag 8 juni 2016
20.00 Concertzaal
19.15 Inleiding door Gloria Carlier

Exhibition

Sidi Larbi Cherkaoui: choreografie
**Modest Mussorgsky (1839-1881),
Schilderijen uit een tentoonstelling
(1874), in de orkestratie van
Maurice Ravel (1875-1937):** muziek
Tim Van Steenbergen: decor-
en kostuumontwerp
Fabiana Piccioli: lichtontwerp
Jason Kittelberger: choreografisch assistent
Koen Bollen: dramaturg

Drew Jacoby: Lady in the long dress
Yevgeniy Kolesnyk: Man on the chair
Acacia Schachte*: The painter
Nancy Osbaldeston: The girl in the frame
Alexander Burton: Mirror man
Fiona McGee, Philippe Lens: The visitors
Sébastien Tassin: Caretaker
**Nini de Vet, Lara Fransen,
Virginia Hendricksen, Anastasia
Paschali, Emmi Pennanen, Astrid Tinel,
Nicola Wills:** Berezka ladies
**Tom de Jager, Georgios Kotsifakis*,
Raymond Pinto, Teun van Roosmalen,
James Vu Anh Pham*:** Huzaren men

Albina Skvirskaya: piano

— pauze —

Ma mère l'oye
Jeroen Verbruggen: choreografie
**Maurice Ravel, Pavane pour une infante
défunte (1910):** muziek
Maurice Ravel, Ma mère l'oye (1908-1910):
muziek
Tim Van Steenbergen: decor-
en kostuumontwerp
Fabiana Piccioli: lichtontwerp

Nancy Osbaldeston: Queen
Alexander Burton: King
Drew Jacoby: Alma

**Joëlle Auspert, Lara Fransen,
Sara Garbowski, Virginia Hendricksen,
Fiona McGee, Ana Carolina Quaresma,
Aiko Tanaka, Nicola Wills:** Queenies
**Brent Daneels, Philippe Lens,
Alexander Kleef, Glen Lambrecht,
Gary Lecoutre, David Jonathan,
Ilya Manayenkov, Arne Vandervelde:**
Kingies

— pauze —

Boléro
Maurice Béjart (1927-2007): choreografie,
decor-, kostuum- & lichtontwerp
Maurice Ravel, Boléro (1928): muziek
Gil Roman, Elisabet Ros, Francky Arras:
instudering dans
Lucas Borgeaud: supervisor licht
Oorspronkelijke première: Koninklijke
Muntschouwburg, 10 januari 1961

Drew Jacoby: De melodie

**Ion Aguirretxe, Ricardo Amarante,
David Jonathan, Laurie McSherry-Gray
Alexander Burton, Michael Burton,
Brent Daneels, Tom de Jager,
Alexander Kleef, Glen Lambrecht,
Gary Lecoutre, Philippe Lens,
Ilya Manayenkov, Raymond Pinto,
Sébastien Tassin, Arne Vandervelde,
Teun van Roosmalen, Davit Vardanyan:**
Het ritme

**Bamidele Babatunde Amole, Tom Brewée,
Bart Bruggeman, Arnoud Collier,
Werner De Waele, Dirk Drealants,
Wilfried Hermans, Hasan Hernval,
Tom Magnus, François Makanga,
Gabriel Mills, Miguel Penaranda,
Ben Roels, Jan Vandeloo,
Frederic Verlinden, Patrick Vermeulen,
François Vincent, Conrad Willems:**
Figuranten

—

Ballet Vlaanderen: dans
Symfonisch Orkest Opera Vlaanderen:
orkest
Yannis Pouspourikas: muzikale leiding
Sidi Larbi Cherkaoui: artistiek directeur
Tamas Moricz: artistiek co-directeur
Christiane Marchant: eerste balletmeester
Olivier Patey, Carlos Prado: balletmeester
Johan Bielen: productiedirecteur
Koenraad Hulselmans: hoofd productie
Pritt Kripson: voorstellingsleider
Albina Skvirskaya: pianorepetitor
Dirk Van Oerle: toneelmeester, pianorepetitor
Mieke Vanderhaeghen:
technisch productieleider
Kris Willems: toneelmeester,
reisverantwoordelijke techniek
**Eddy Demeyere, Nicolas Moens,
Bart Schram:** podiumtechniek
Paul Pennewaert: klank
Marc Thiron, Bruno Witttock: licht
**Gerd Mariën, Lize Veraghtert,
Trees Veraghtert, Nathalie Chambart:**
kostuums
Guido Spruyt: manager muziekdepartement
Frank Claes, Didier Van Acker:
orkestregisseur
Vladimir Pechnikov: orkestbode

Lees meer in het programmaboek van Ballet Vlaanderen, te koop in de Inkomhal tijdens de twee pauzes en voor en na de voorstelling (€ 5).

*Gastdansers

COPRODUCTIE CONCERTGEBOUW
CREATIEOPDRACHT CONCERTGEBOUW

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Symfonisch Orkest Opera Vlaanderen

eerste viool

Jo Vercruyse
Katelijne Vinkeroye
Carol Minor
Blanca Parra
Arbealez
Selma Selleslags
Alwin Wauters
Marjan Gils
Sarah Loubry
Femke Verstappen
Sangeeta Sharma
Igor Hernandez

tweede viool

Fabrice Dambrin
Reinilde Leyers
Justyna Miller
Se-yun Lee
Mikolaj Türschmid
Nándor Farkas
Miguel Becerra
Ivo Dobrev
Chihiro Yamamoto
Lucia Marica

altviool

Béatrice Derolez
Traudi Helmberger
Peter Hogerheijde
Metodi Poumpalov
Els Van
Geendertaelen
Luc Fierens
Johan Arnout
Ioanna Tchilianska

cello

Jadranka Gasparovic
Hans Ludwig Becker
Muriël Bialek
Christoph Gerlach
Greet Gils
Jan Van Passen
Tomas Frühauf

contrabas

Aykut Dursen
Ion Vladila
Yanou Pauwels
Nienke Kusters

fluit

Frank Vanhove
Francis Poskin
Ben Boelens

piccolo

Ben Boelens

hobo

Arie Van der Beek
Marleen Gorgon
Tom van de Graaf

Engelse hoorn

Tom van de Graaf

klarinet

Fang Song
Eric Hardyns
Ricardo Matarredona
Marc Foets

esklarinet

Ricardo Matarredona

basklarinet

Marc Foets

fagot

Remy Roux
Emilia Zinko
Daniel Demoustiez

contrafagot

Daniel Demoustiez

hoorn

Bart Cypers
Yura Mandziy
Dries Geeraert
Alex Van Aeken

trompet

Didier Petit
Tom Seynaeve
Luc Goeman
Julien Theodor

trombone

Carlo Mertens
Joost Deryckere

bastrombone

Joris Renders

tuba

Gilles Demeurisse
Jelle Thijs

pauken

Koen Wilmaers

slagwerk

Ken Gybels
Stijn Vanderhoeft
Peter Preal
Paul Moreau
Brecht Claesen

harp

Arielle Valibouse
Bob Heuvelmans

saxofoon

Jan Vandemoortele
Piet Rebel
Koen Maas

celesta

Anja Van Dyck

klavierklokkenspel

Tae Yoshioka

Ravel

‘We moeten elkaar er steeds aan herinneren dat kwetsbaarheid en gevoel de echte essentie van het kunstwerk inhoudt.’
— Maurice Ravel

Niet de sprookjes of de anekdotische taferelen waarop de verschillende muziekwerken gebaseerd zijn, worden door de drie choreografen uitgebeeld. Wel creëren Sidi Larbi Cherkaoui, Jeroen Verbuggen en Maurice Béjart een verzinnelijking van de muziek in een eigen hoogst persoonlijke universum.

Na de dood van de Russische kunstenaar Viktor Hartmann werd een grote overzichtstentoonstelling opgezet met zijn werk. Modest Mussorgsky liet zich hierdoor inspireren en creëerde als ode aan zijn gestorven vriend de pianosuite *Schilderijtentoonstelling* (1874). Bijna 50 jaar later kreeg Ravel de opdracht tot orkestratie van dit werk. Met het incorporeren van de oorspronkelijke pianosuite binnen de magistrale orkestratie van Ravel legt choreograaf Sidi Larbi Cherkaoui in *Exhibition* de link naar het origineel en het verlangen ernaar is meteen ook een van de hoofdthema's binnen zijn creatie.

De personages zijn als ingelijste portretten. Portretten opgelegd door zichzelf of door de groep, door een maatschappij met talrijke verwachtingspatronen zowel op het vlak van uiterlijk, als op het vlak van beperking van vrijheden of mannelijke of vrouwelijke gedragspatronen. Uit die groep breken telkens individuen uit. Ze vechten elk op hun eigen manier met hun portret, ze stellen zichzelf en de anderen in vraag, ze zoeken naar een diepere betekenis, naar een kern, naar een origineel.

Het is in de Slavische wereld van Hartmann en Mussorgsky dat Cherkaoui inspiratie vond voor zijn bewegingstaal. De bijna zwevende en tegelijkertijd statische dansen van de Russische Berezka-volksdans bijvoorbeeld. Aan de hand van verschillende Slavische folkloristische dansen, maar ook het Arabische Derwisj creëert Cherkaoui zijn eigen folklore, ingebed in zijn zo eigen vloeiende, en complexe bewegingstaal.

Jeroen Verbuggen haalde de inspiratie voor zijn *Ma mère l'oye* uit het leven van koningin Fabiola. In een proloog, op de melancholische tonen van *Pavane pour une Infante défunte*, toont hij een koning en een koningin die elkaar een leven lang ondersteunen. De hele *Ma mère l'oye* die daarop volgt, zien we hoe een koningin en bij uitbreiding een mens zoals wij allemaal, omgaat met het verlies van een geliefde. De hoekige en onnatuurlijke bewegingstaal van de choreograaf bleek een hoogst interessant middel om de innerlijke strijd na de dood van een geliefde om te zetten in beweging en zo een prachtig magisch-realistisch sprookje te creëren.

Boléro wordt het fenomenale sluitstuk van de avond. Het is erg uitzonderlijk dat een andere compagnie dan Béjarts eigen Ballet Béjart Lausanne het beroemde werk mag dansen. Het is dan ook een grote eer dat Ballet Vlaanderen het vertrouwen kon winnen en dit legendarische ballet mag brengen. In de voorstellingenreeks zal het werk in zowel de versie met een mannelijke als een vrouwelijke solist worden gedanst. Deze beroemde choreografie waarin extase en sensualiteit centraal staan, blijft een tijdloze klassieker.

Koen Bollen

(Naar de originele bijdragen in het programmaboekje *Ravel*, mei 2016)

Étrangler le temps / boléro2

Boris Charmatz & Emmanuelle Huynh

donderdag 9 juni 2016
20.00 Kamermuziekzaal
Nagesprek met Steven De Belder
(Foyer parterre)

Étrangler le temps

Boris Charmatz, Emmanuelle Huynh:

uitvoering

Yves Godin: scenografie & lichtontwerp

Olivier Renouf: geluid

vrije interpretatie van *boléro2* (fragmenten uit de voorstelling *Trois Boléros* van Odile Duboc en Françoise Michel, 1996)

boléro2

Odile Duboc & Françoise Michel: concept

Odile Duboc: choreografie

Boris Charmatz & Emmanuelle Huynh:

uitvoering

duet uit *Trois Boléros* van Odile Duboc en Françoise Michel, 1996

coproductie: Contre Jour Centre chorégraphique national de Franche-Comté (Belfort), La Filature Scène nationale (Mulhouse), Théâtre de la Ville (Parijs), Centre Jean-Renoir – Dieppe scène nationale, La Coursive Scène nationale (La Rochelle)

Maurice Ravel (1875-1937)

Boléro (opname van Orchestra Sinfonica di Milano della RAI onder leiding van Sergiu Celibidache) (1928)

De Franse choreograaf Boris Charmatz speelt in zijn versie van de *Boléro* met het gegeven tijd. In de titel verwijst hij naar Tatsumi Hijikata, grondlegger van de Japanse expressionistische dans *butoh*. Die liet in zijn eerste (schandaal)voorstelling een kip doodknippen tussen de dijen van een jonge knaap en zou daarover gezegd hebben: 'Ik wilde de tijd wurgen.' Ook Charmatz probeert de vluchtigheid van het medium dans de das om te doen. Samen met Emmanuelle Huynh creëert hij op de tonen van de *Boléro* lagen van geheugen en herinnering. Het eerste deel van de voorstelling is een vrije interpretatie van *boléro2*, een choreografie van Odile Duboc uit 1996, waarin ook zij de tijd manipuleert in een traag dansduet op een uitgerekte muziekscore. In het tweede deel dansen Charmatz en Huynh de oorspronkelijke versie van dezelfde *boléro2*.

Foto: © Enric Montes

Fototentoonstelling

ENRIC MONTES

20.04 — 28.06.16

concertgebouwcafé

wifi access

free press

van 11 tot 19 uur
Op dagen met een voorstelling
open vanaf 10 uur voor aankomst

info & reserveries
info@concertgebouwcafe.be
of +32 52 47 49 99

Zand 34
8000 Brugge
www.concertgebouwcafe.be

BELGISCHE PREMIÈRE

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

FOCUS
RAVEL

DANS

Boléro Variations

Raimund Hoghe

vrijdag 10 juni 2016
20.00 Concertzaal
19.15 Inleiding door Gloria Carlier

Raimund Hoghe: concept, choreografie, regie, scenografie

Luca Giacomo Schulte:

artistieke medewerking

Ornella Balestra, Lorenzo De Brabandere,

Emmanuel Eggermont, Raimund Hoghe,

Yutaka Takei & Takashi Ueno: dans

Raimund Hoghe & Johannes Sundrup:

lichtontwerp

Amaury Seval & Nicolás Kretz:

techniek

Mathieu Hillereau: productie

productie: Cie Raimund Hoghe / Cie Vento
coproductie: Festival d'Automne à Paris, Les Spectacles vivants - Centre Pompidou (Parijs), Contre Jour Centre chorégraphique national de Franche-Comté (Belfort) & Tanzquartier Wien

met muziek van Maurice Ravel, Giuseppe Verdi, Pyotr Il'yich Tchaikovsky en met verschillende Zuid-Amerikaanse boleros door onder meer Marguerite Long, Maurice Ravel, Leonard Bernstein, Robert Casadesus, Benny Goodman, Morton Gould, Pierre Monteux, Maria Callas, Anita Lasker-Walfisch, Chavela Vargas, Pedro Infante, Doris Day, Tino Rossi, Luis Mariano, Mina, Eydie Gormé & Trio Los Pancho

De voorstellingen van Raimund Hoghe – ex-dramaturg bij Pina Bausch – situeren zich tussen ritueel, theater en performance. Hoghe verdiept zich in deze voorstelling in de muzikale geschiedenis van de bolero. Samen met vijf performers danst hij op een reeks uiteenlopende bolero-uitvoeringen. We horen zowel uittreksels uit jazzy versies van Ravel's *Boléro* als op traditionele Japanse instrumenten. Tussendoor verwijzen Spaanse en Cubaanse liefdesliedjes naar de oorsprong van de boleromuziek en -dans. In Spanje ging het om een nobele, traag uitgevoerde dans in een 3/4 maat, net als de wals. De Cubaanse bolero zou later de basis vormen voor de rumba, mambo en chachacha. Hoghe toont ons zo het democratische karakter van de bolerodans, waarin ook zijn eigen, door scoliose (ruggengraatsverkrumming) vervormde lichaam, een plek kan innemen.

Ministerium für Familie, Kinder, Jugend, Kultur und Sport des Landes Nordrhein-Westfalen

Landeshauptstadt Düsseldorf

Voorstelling met pauze

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

FOCUS
RAVEL

DANS

'Ma seule
maîtresse,
c'est la
musique.'

— Maurice Ravel

Biografieën

Ballet Vlaanderen (BE) (toen Koninklijk Ballet van Vlaanderen) ontstond in 1969 dankzij de volgehouden bezieling van Jeanne Brabants. Het is sinds die tijd het enige professionele, klassiek geschoolde dansgezelschap in België. Onder de artistieke directie van achtereenvolgens Valery Panov, Robert Denvers, Kathryn Bennetts en Assis Carreiro kende de compagnie grote successen in binnen-en buitenland. De dansers van Ballet Vlaanderen staan bekend voor hun perfectie in een heel uiteenlopend repertoire. Op 1 september 2015 brak een nieuw hoofdstuk aan in de rijke geschiedenis van Ballet Vlaanderen, toen Sidi Larbi Cherkaoui het artistiek leiderschap van het gezelschap op zich nam.

Symfonisch Orkest Opera Vlaanderen (BE) debuteerde in 1989 in een concert met mezzosopraan Agnes Baltsa onder leiding van de toenmalige muziekdirecteur Rudolf Werthen in het Gentse stadhuis. Sindsdien speelde het orkest verschillende succesvolle operaproducties en vormt het als het ware het fundament van de Opera Vlaanderen. Sinds seizoen 2010-2011 staat de Russische Dmitri Jurowski aan het hoofd van het Orkest als chef-dirigent. Dmitri Jurowski blijft chef-dirigent tot juni 2016. Vanaf volgend seizoen wordt Alexander Joel vaste gastdirigent van het huis.

Sidi Larbi Cherkaoui (BE) is sinds september 2015 artistiek leider van Ballet Vlaanderen. Samen met co-artistiek directeur Tamas Moricz stippelt hij de toekomst uit van Ballet Vlaanderen. Sidi Larbi Cherkaoui is een van de meest toonaangevende choreografen van zijn generatie. Sindsdien 1999 creëerde hij meer dan 20 choreografieën waarmee hij een rist prijzen in de wacht sleepte. Hij werkte voor tal van theater- en operahuizen en dansgezelschappen, waaronder Les Ballets de Monte Carlo, het Grand Théâtre de Genève, het Koninklijke Deense Ballet, De Munt in Brussel, Sadler's Wells in Londen, de Staatoper in Berlin, Teatro alla Scala in Milaan en Het Nationale Ballet in Amsterdam. In 2006 werd Sidi Larbi Cherkaoui artiest in residentie bij Toneelhuis, waar hij de producties *Myth* en *Origine* creëerde. Sinds 2008 is hij ook verbonden aan Sadler's Wells in Londen. In januari 2010 richtte Cherkaoui zijn eigen dansgezelschap op, Eastman, in residentie bij deSingel. In het seizoen 2016-2017 creëert hij de eerste samenwerking tussen Opera en Ballet Vlaanderen: *Requiem* (Gabriel Fauré/ Wim Henderickx).

Jeroen Verbruggen (BE) studeerde aan de Koninklijke Balletschool in Antwerpen, en kaapte in 2000 op de Prix de Lausanne de zilveren medaille en de publieksprijs weg. Dit bracht hem in de mogelijkheid om een jaar te studeren aan de National Ballet School of Canada in Toronto. Jeroen Verbruggen danste daarna twee jaar bij Ballet Vlaanderen, toen onder leiding van Robert Denvers. Hij ontmoette er kunstenaars als Jan Fabre. In 2003 sloot hij aan bij het Ballet d'Europe in Marseille, onder leiding van Jean Charles Gil. In 2004 werd hij eerste solist bij Les Ballets de Monte Carlo van Jean Christophe Maillot. Als choreograaf werkte Verbruggen voor vrt-projecten. In november 2014 presenteerde hij voor het eerst een avondvullend werk met zijn interpretatie van *De Notenkraker* voor Le Ballet du Grand Théâtre de Genève. Jeroen legt zich voortaan volledig toe op choreografie en werkt aan nieuwe creaties voor Les Ballets de Monte Carlo, die in de loop van 2015 in première gaan. In 2016 volgt dan zijn debuut bij Ballet Vlaanderen in het programma *Ravel*.

Maurice Béjart (BE, 1927-2007) wordt tot de belangrijkste choreografen van de 20e eeuw gerekend. Grote successen boekte hij met zijn legendarisch geworden *Le sacre du printemps*, *De Vuurvogel*, *Gaîté parisienne*, *Roméo et Juliette* en natuurlijk Maurice Ravels *Boléro*. Tot Béjarts werk behoren een heel aantal erg theatrale, vaak erotisch geladen creaties waarin decor en kostuums vaak een primaire rol spelen. Hij balanceert in zijn bewegingstaal tussen uiteenlopende stromingen als klassiek ballet, Tanztheater en invloeden uit andere culturen. In 1953 richtte hij Les Ballets de l'Étoile op in Parijs, dat in 1957 werd omgedoopt tot het Ballet Théâtre de Paris. In 1959 creëerde hij voor de Munt *Le sacre du printemps*. Niet lang hierna

ontstond *Boléro* (1961). Na het succes van *Le sacre* richtte Béjart in 1960 het Ballet du XXe siècle op in Brussel. De Brusselse periode kwam tot een einde in 1987, waarna Béjart vertrok naar het Zwitserse Lausanne om daar Béjart Ballet Lausanne op te richten. Béjart was een van de belangrijkste spelers in de ontwikkeling van de hedendaagse dans in Frankrijk, België en wereldwijd vanaf de jaren 1960. De oprichting van dansscholen als het École Mudra (1970-1988), waar onder andere Anne Teresa De Keersmaeker studeerde, speelde hierin een cruciale rol.

In 1992 richtten twee jonge dansers, Boris Charmatz (FR) en Dimitri Chamblas, hun eigen productiehuis op, de Association edna. Ze leerden elkaar kennen op de befaamde École de danse van de Opera van Parijs, dansten eerder al bij verschillende choreografen en dansten samen bij Régine Chopinot. Een jaar later debuteerden ze met *À bras-le-corps*. De Association edna evolueert al snel tot een werkplek, een laboratorium. Choreograaf en danser Charmatz ontwikkelt er quasi al zijn werk en ontpopt zich tot een toonaangevend, radicaal choreograaf. In 2009 wordt Charmatz directeur van het Centre chorégraphique national de Rennes et de Bretagne. Hij doopt het om tot Musée de la danse, géén museum, maar een nieuw soort van 'publieke ruimte, voor en door de dans'. Charmatz was reeds in Brugge te zien met *Partita 2*, een voorstelling die hij samen met Anne Teresa De Keersmaeker danste.

Emmanuelle Huynh (FR) studeerde filosofie en dans. In 1994 ontving ze een beurs van Villa Médicis voor een project in Vietnam. Bij haar terugkomst creëerde ze de solo *Múa* samen met lichttechnicus Yves Godin en componist Kasper T. Toeplitz. Later maakte ze ook *Cribles*, op muziek van Xenakis. Emmanuelle Huynh leidde het CNDC (Centre national de danse contemporaine) van Angers tot eind 2012, en bouwde met *Essais*, een belangrijk pedagogisch project uit.

Odile Duboc (FR, 1941-2010) drukte op een overtuigende manier haar stempel op de geschiedenis van de hedendaagse dans in Frankrijk. *Insurrection* (1989), *Projet de la matière* (1993), *trois boléros* (1996) en *Rien ne laisse présager de l'état de l'eau* (2005) zijn haar beroemdste werken. Ze leidde het Centre Chorégraphique National van Franche-Comté van 1991 tot 2008, en werkte ondertussen met tal van regisseurs en balletcompagnies.

Raimund Hoghe (DE) werd geboren in Wuppertal. Aanvankelijk schreef hij voor Die Zeit portretten van outsiders en vooraanstaande figuren. Van 1980 tot 1990 werkte hij als dramaturg voor het Tanztheater Wuppertal van Pina Bausch, en daarover schreef hij ook een aantal boeken. Sinds 1989 creëert hij producties voor diverse dansers en acteurs. In 1992 begon zijn samenwerking met Luca Giacomo Schulte, die tot op heden zijn artistieke partner is, en in 1994 realiseerde hij voor zichzelf zijn eerste solo. Sinds 2002 maakte hij verschillende groepswerken: *Sarah, Vincent et moi* (2002), *Young People, Old Voices* (2002), *Tanzgeschichten* (2003), *Swan Lake, 4 Acts* (2005) en het duet *Sacre – The Rite of Spring* (2004) met Lorenzo De Brabandere. In 2007 maakte hij opnieuw een solo: *36, Avenue Georges Mandel*, voorgesteld op het Festival d'Avignon. Hij vervolgde zijn cyclus over klassieke en historische dansstukken met *Boléro Variations* (2007) en met zijn solo *L'Après-midi* (2008), op Claude Debussy's *Prélude à l'après-midi d'un faune* en Gustav Mahlers *Lieder*. Behalve voor het theater werkte Hoghe ook vaak voor de televisie. Zo maakte hij in 1997 in opdracht van de WDR een zelfportret dat één uur duurde: *Der Buckel*. Zijn boeken werden in diverse talen vertaald en hij speelde zijn voorstellingen over heel Europa, Noord-Amerika, Japan en Australië. Hij woont in Düsseldorf en kreeg in 2001 de 'Deutscher Produzentenpreis für Choreografie'. In 2006 ontving hij in Frankrijk de Prix de la Critique voor *Swan Lake, 4 Acts* en in 2008 riep het internationale dansvakblad Ballettanz Hoghe uit tot 'Dancer of the year'.

In de kijker

De blinde dichter © Maarten Vanden Abeele

do 29.09.16 / 20.00 / Concertzaal
**De blinde dichter / Jan Lauwers
& Needcompany**

De blinde dichter gaat over sterke vrouwen die met stenen gooien en op de brandstapel terechtkomen. En over een kruisvaarder met een te klein harnas. Een aanstekelijke mix van theater, dans, muziek en performance!
i.s.m. Cultuurcentrum Brugge

Rain (live) © Herman Sorgeloos

do 03.11.16 / 20.00 / Concertzaal
**Rain (live) / Anne Teresa De Keersmaeker
& Rosas**

Op de pulserende tonen van Steve Reichs minimalistische *Music for 18 Musicians* – live uitgevoerd door Ictus! – laten tien dansers zich meeslepen door een onstuitbare energie. Een van Anne Teresa De Keersmaekers wervelendste voorstellingen.

01 – 11.12.2016
**DECEMBER
DANCE**
16 INTERNATIONAL
DANCE
FESTIVAL
BRUGES
belgium
WWW.DECEMBERDANCE.BE

**CROSSING
CHANNELS**

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT BRUGGE 34

Praat na de voorstelling gezellig na in het Concertgebouwcafé of vertel ons wat u ervan vond op Facebook of Twitter (@concertgebouwbr).

Gezellig tafelen voor of na een voorstelling met een verrassing op vertoon van het concertticket.
www.concertgebouw.be/services.

BRUGGE

DeMorgen.

Knack

Klara

FOCUS|WTV